

PROMOVAREA, VALORIFICAREA TEZAUROLUI NAȚIONAL- EXPRESIE A DĂINUIRII NOASTRE

CEBOTARI Margareta¹, PANAGUȚA Rodica²,
SCOBIOALĂ Nadejda³

^{1,2,3}Colegiul Național de Comerț al ASEM, Chișinău, Republica Moldova
e-mail: margareta.cebotari1@gmail.com

Summary: The proposed material presents aspects of some historical vestiges from the Republic of Moldova starting from prehistory to the present day, representative elements of old and popular Moldovan art and architecture: fortresses, monastic complexes, churches and mansions. Also, it is addressed the knowledge of some information about values and cultural assets of local, national and regional importance, established throughout history. All of them are masterpieces of the Moldovan treasury, denoting the national peculiarities, the original artistic thinking - an expression of our endurance.

Keywords: *historical and cultural heritage, enhancement, authentic values, promotion*

1. INTRODUCERE

Trecutul ne lasă moștenire tainele lui. În jurul nostru se află pretutindeni locuri sacre, peisaje simbolice, vechi cetăți la fel de fascinante pentru savanți și aventurieri, pentru amatorii de curiozități și pentru turiști, unele secrete ale lor rămân încă și azi nedescifrate. Astfel de locuri pline de mister înflăcărează imaginile și trezesc o teamă amestecată cu respect, stârnind întrebări despre credințele, cunoștințele de astronomie și arhitectură, despre istoria vechilor popoare. Ele reprezintă o provocare pentru gândirea modernă și pentru ideea supremației tehnologice a secolului XXI, punând sub semnul întrebării dogma infailibilității metodei științifice.

Patrimoniul cultural este elementul care definește într-o manieră sensibilă vechimea și originalitatea tradițiilor fiecărei comunități umane. Bunurile culturale sunt cartea de vizită a fiecărei așezări umane, care reprezintă un loc al memoriei și al istoriei cu tradiții culturale acumulate de-a lungul deceniilor, secolelor și milenilor.

2. OBIECTIV DE STUDIU

Societatea de azi ridică problema înțelegerii și valorizării diversității, importanța înțelegerii trecutului propriului popor, tradițiilor culturale și istorice ale popoarelor lumii. Astfel obiectivul de studiu al prezentului articol este identificarea, promovarea valorilor naționale, a patrimoniului istoric și cultural din Republica Moldova.

3. REZULTATE ȘI DISCUȚII

În vederea realizării scopului prezentului studiu au fost utilizate surse științifice, surse internet, ghiduri, legi, albume etc. Pentru documentarea teoretică a articolului au fost selectate un șir de lucrări, care tratează în conținuturile sale valorile naționale, valorificarea patrimoniului cultural, istoric. Drept exemplu servesc lucrările lui Sergiu Musteață [1, p.18] și Igor Cereteu [2, p.11]. Aici se definește explicit termenul de valori naționale, patrimoniu, valorificare. În Republica Moldova, realizări importante în identificarea și inventarierea întregului patrimoniu cultural, istoric, arhitectural au fost făcute de Ion Ștefăniță, fost director al Agenției de inspectare și restaurare a monumentelor. În vâltoarea atâtor războaie și invazii, în puterea vremii distrugătoare, partea cea mai mare a averii noastre a fost irosită, dar puținul rămas îngăduie să ne dăm seama de bogăția gândului și de harul în meșteșug al poporului nostru, care în ciuda vremurilor neprielnice, nu a conținut nicicând să potrivească piatra, din nou înălțând cetăți și lăcașe și să cioplească chipuri senine. Arhitectura și arta Moldovei medievale au crescut sub înrăurirea puternică a artei bizantine, răspândită în țările ortodoxe: Rusia, Ucraina, Armenia, Serbia, Bulgaria, absorbind totodată și motive romanice, gotice, baroce [3, p.74]. Au fost distruse multe monumente, iar acele cetăți ce au ajuns până la noi au avut de suferit schimbări, fiind înnoite de zeci de ori. Și astăzi adunat-am bucată cu bucată din cele rămase- zid de cetate, petre funerare, file de pergament, ochiuri de vopsea intrată adânc în albul mortarului, în lemn, chipuri crăpate de ploaie din răstignirile de la drum. Iconarii din Țara Moldovei au zugrăvit vreme de veacuri cu multă iscusință în ale meșteșugului icoanelor, toate- expresii ale moștenirii culturale.

Actualmente în republică are loc reconsiderarea atitudinii societății față de patrimoniu cultural, față de diversitatea expresiilor culturale. În Europa, ocrotirea patrimoniu cultural a luat avânt la sfârșitul sec. XVIII – începutul sec. XX, atunci când s-a sistematizat conceptul științific și s-au aplicat măsuri

legislative și instituționale. În Basarabia, în anii 1820, această activitate începe, ca și în alte gubernii țariste, prin emiterea unei serii de circulare, dispoziții guvernamentale privind protejarea monumentelor istorice. Se interzicea repararea sau demolarea edificiilor construite până în sec. XVIII. În 1918 a fost fondată Comisiunea Monumentelor Istorice, care avea drept scop studierea, restaurarea și conservarea monumentelor istorice [1]. Un număr însemnat de edificii valoroase, inclusiv de monumente de istorie și cultură din Basarabia au fost distruse în urma acțiunilor militare din timpul celui de-al Doilea Război Mondial. La sfârșitul anilor 1970, circa jumătate din bisericile ce au funcționat pe teritoriul Basarabiei interbelice au fost distruse monumente de istorie și cultură, iar 80 la sută din clădirile-monumente erau în stare de degradare [4]. În Republica Moldova, după proclamarea independenței, s-au elaborat și aplicat o serie de măsuri în vederea protecției patrimoniului cultural.

În Republica Moldova, până în prezent au fost identificate peste 15 000 de obiecte ale patrimoniului cultural, monumente arheologice, istorice, monumente de arhitectură și monumente de artă. În unele localități au fost instaurate monumente noi, consacrate celor căzuți în conflictele militare. Parte componentă a patrimoniului cultural-natural al Republicii Moldova sunt: cetățile (Soroca, Bender/Tighina), Bălți [5], mănăstirile (Căpriana, Curchi [6], Japca, Saharna ș.a.), bisericile (din Căușeni, Chișinău, peisajele și siturile naturale (Orheiul Vechi, valea Nistrului) etc. În anul 2005, meridianul geodezic de lângă satul Rudi, raionul Soroca, a fost inclus în Lista Patrimoniului Mondial, gestionată din anul 1978 de UNESCO [7]. Drept patrimoniu cultural-național al Republicii Moldova se consideră complexul Combinatului de Vinuri „Cricova” SA „Mileștii Mici” [6].

Locurile frumoase din Moldova așteaptă să fie redescoperite. Cetățile Moldovei s-au înălțat în șir de vremuri pe malul Nistrului. În zidirea lor s-au împletit motive genoveze, georgiene, moldovenești [3, p.5., Cetatea Soroca e un simbol al dăinuirii noastre [8], a apărut hotarul din partea tătarilor, aici s-au întâlnit Dimitrie Cantemir cu Petru Cel Mare pentru a-și uni forțele împotriva Turciei.

În mare parte registrul monumentelor istorice e compus din obiecte de cult. Protejarea culturii a fost o trăsătură a domniei. Voievozii au contribuit cu autoritatea lor la menținerea specificului cultural în condiții foarte dure. Astfel s-au dezvoltat cetăți, biserici din lemn. Stilul moldovenesc domină arta vreme de un secol (1480-1590), Voroneț, Moldovița, Sucevița. În Basarabia s-au păstrat puține obiecte a stilului moldovenesc Biserica Sfântul Pavel din Chișinău și din Orhei sunt păstrate unele elemente a stilului moldovenesc

[2, p.75]. Stilul moldovenesc dispare odată cu anexarea ei la Imperiul Rus.

După 1989, odată cu destrămarea Uniunii Sovietice Biserica din Republica Moldova își recapătă statutul social legal de instituție spirituală, menită să-l readucă pe Dumnezeu în viața cetățenilor acestei țări. Una după alta, se redeschid bisericile închise multe decenii. În adâncul codrilor, pe locuri de rară frumusețe a naturii s-au înălțat numeroase ctitorii unul din cele mai frumoase așezăminte monastice este mănăstirea Căpriană urzită pe vremea lui Alexandru cel Bun, a fost înnoită de Ștefan cel Mare, săvârșită de Petru Rareș și Alexandru Lăpușneanu. [2, p.76]. O așezare monastică veche este și mănăstirea Curchi, ce crede că a fost întemeiată de Ștefan cel Mare, dar fiind pustiită de mai multe ori a renăscut abia în secolul XVIII. [2, p.74]. La Hirjăuca în apropierea satului se înalță mănăstirea cu același nume. Sfântul lăcaș a fost întemeiat în 1740 în preajma unui izvor cu proprietăți tămăduitoare de către boierul Constantin Capruz [2, p.78]. Biserica Adormirea Maicii Domnului din Căușeni este una dintre minunatele biserici ortodoxe românești din Basarabia, a fost construit între secolele XVII- XVIII. Pictura lăcașului, de o frumusețe și o bogăție aparte, datează din 1763 [9]. Biserica este pe jumătate îngropată în pământ, spre a fi cât mai discretă și mai puțin stânjenitoare înaintea păgânilor necredincioși. În acea vreme, se pedepsea cu moartea ridicarea oricărui lăcaș mai mare decât un oștean pe cal. Pentru aceasta, bisericuța a fost zidită pe jumătate îngropată în pământ. Lucrările la biserică se făceau noaptea, iar ziua locul era acoperit cu lemne și iarbă, aspectul exterior a fost lucrat asemeni unui hambar [10].

Mănăstirea „Sfânta Treime” de la Saharna este pe bună dreptate considerată printre cele mai mari centre de pelerinaje religioase din Moldova. Aici se găsesc unicele în republică moaște ale Sf. Cuvios Macarie, iar pe una din stânci – amprenta lăsată, potrivit unei legende, de Maica Domnului. În curând, mai aproape de defileu, este durată o biserică nouă din lemn și întemeiată mănăstirea „Sf. Treime” (1777) [11]. Mai târziu pe locul bisericii din lemn este înălțată o biserică din piatră în stil vechi moldovenesc, decorată bogat cu fresce murale. De sus, de pe stâncile din s. Saharna, se deschid niște peisaje de excepție: defileul stâncos și împădurit al râulețului Saharna (16 km lungime) ce saltă pe parcursul sau peste 30 de praguri și cascade. Tot aici se găsește o stațiune arheologică importantă cu vestigii din epoca fierului (sec. X-VIII î.e.n.) și o cetate de promotoriu geto-dacică (sec. IV-III î.e.n.) [11], una din cele mai conservate de pe teritoriul Republicii Moldova.

Cele mai importante monumente ale Republicii Moldova sunt consacrate personajelor și evenimentelor istorice: Monumentul domnitorului Ștefan cel Mare și Sfânt, Monumentul Vasile Alexandrii, Monumentul lui Ion și Doina

Aldea-Teodorovici, Monumentul victimelor din ghetoul Chișinău, Monumentul lui Vasile Lupu,[12], lista poate fi continuată.

Din cele 62 de conace înregistrate în Republica Moldova, două sunt incluse în Registrul patrimoniului: Palatul lui Manuc și castelul Mimi. În anul 1881, celebrul arhitect Alexandru Bernarazzi. a fost cel care a proiectat și a construit Castelul vânătoresc, înconjurat de turnuri, de grădina de iarnă și de un mic parc. Cercetătorii cred că dinspre palat pornesc tuneluri lungi, unul dintre care ar străbate, cică, întregul Hâncești. Câteva dintre aceste galerii au fost dezgropate, porțiunile acestor pasaje subterane servindu-le drept beciuri locuitorilor din Hâncești. Lucrările de renovare au durat aproape doi ani, însă rezultatul a fost pe cinste. Palatul a fost renovat în stil renascentist, păstrând luxul și eleganța în care a trăit familia renumitului boier. În palat au fost restaurate dormitoare, sălile pentru petreceri, sufrageriile și birourile. Mai multe obiecte de mobilier au fost aduse din Odessa, unde Manuc Bei mai avea un palat. O altă parte din mobilier a fost confecționată în Italia, după câteva modele originale. Pentru a reda din nou în detalii stilul autentic perioadei secolului XIX, au muncit peste 60 de specialiști, atât meșteri din Moldova, cât și din România [13]. Astăzi Conacul Manuc Bei se bucură de zeci de vizitatori zilnic, din toate colțurile țării, dar și de peste hotarele acesteia, iar autoritățile speră că monumentul va deveni una dintre cele mai atractive destinații turistice.

Conacul familiei Mimi mai nou, odată cu reconstrucția, conacul este denumit și Castelul Mimi este un monument de arhitectură de importanță națională din localitatea Bulboaca, raionul Anenii Noi [14], construit spre sfârșitul secolului al XIX-lea. Unul dintre acești oameni este creatorul nostru, Constantin Mimi, un pionier, vinificator emblematic și o figură publică importantă a secolului XX. Și-a dedicat viața vinului. Aplicând cunoștințele dobândite în Europa de Vest, Constantin Mimi a reușit să construiască primul castel din Moldova. Acest lucru l-a îndemnat să producă vinuri excelente și să ridice standardele prin implementarea noilor tehnologii.

Moștenirea culturală constituie totalitatea bunurilor materiale și imateriale produse de oameni. Vestigiile arheologice sunt o parte componentă a patrimoniului cultural material. Pe teritoriile aferente localității Rudi se află numeroase vestigii istorice. Activitatea umană din zonă poate fi trasată până în preistorie. Urmele activității umane sunt atestate în peștera din localitate. Urme ale fortificațiilor antice, două fortificații de pământ, Farfuria Turcească și Germanariul, sunt vestigii din epoca medievală timpurie. Mănăstirea din sat este una dintre cele mai vechi din Moldova. În sat a fost ridicată, în anul 1777, biserica cu hramul sf. Treime, considerată a

fi un exemplu elocvent al vechiului stil arhitectonic specific moldovenesc. Pe teritoriul Basarabiei erau 27 de puncte de observare, dar acum a rămas doar unul singur. Acest obiect este inclus în lista patrimoniului mondial UNESCO. "O Sută de Movile" prezintă un peisaj de o mare valoare științifică și estetică. Există o dispută științifică referitoare la modul în care s-au format aceste movile. Unii savanți spun că „O Sută de Movile” este unicul loc din Europa, unde sunt concentrate într-un număr atât de mare recife submarine ale Mării Mediteraneene – bazin de apă terțiar, ce acoperea pe atunci teritoriul de azi al localității s-au format datorită alunecărilor de teren și prăbușirilor. Acest peisaj unicat este situat pe versantul văii Prutului, la sud-sud-est de satele Braniște și Avrămeni din județul Bălți. „O Sută de Movile” are o lungime de 8 km și o lățime de 2,3-1,7 km [5].

Valorificarea patrimoniului cultural reprezintă una din misiunile principale ale moldovenilor ce se manifestă prin diverse căi: fie prin artă, muzică sau dans sau meșteșugărit. Elemente reprezentative ale autenticității poporului pot fi remarcate în obiecte ca ia și costumul tradițional, covorul moldovenesc, meșteșugurile tradiționale, muzica populară. Aceste nefiind lipsite din amenajarea destinațiilor turistice în stil rustic, alături de bucătăria tradițională moldovenească.

De-a lungul istoriei, covorul popular moldovenesc a căpătat semnificația simbolului creației artisanale moldovenești ce a evoluat de-a lungul anilor, însă a păstrat autenticitatea tradițiilor. Perioada în care s-au conturat motivele predominante ale covorului moldovenesc se consideră a fi secolul al XVIII-lea – începutul secolului al XIX-lea. Anume în această perioadă s-au determinat ornamentele caracteristice tradiționalului moldovenesc, poziția reflectată și ornamentele utilizate în ansamblu. Chiar dacă pentru o perioadă de timp tradiția țesutului a înregistrat o stagnare, urmează perioade de relansare ce a fost posibilă datorită moștenirii cunoștințelor și dragostei față de popor și istorie. Privind un covor tradițional vezi reflectată în el muncă, valoare, tradiție, rădăcini seculare, generații întregi. Efortul din spatele măreției covorului moldovenesc este una colosală. Confecționarea unui covor, putea lua chiar și un an sau doi de muncă continuă [15]. Astăzi, când tehnica de confecționare a covorului moldovenesc nu e atât de cunoscută ca pe timpuri, pentru a afla cât mai multe despre îndeletnicire, istoria covorului, dar și pentru a vedea ce presupune de fapt țesutul covorului, puteți vizita oricând Complexul Cultural "Arta Rustică". Tehnicile tradiționale de realizare a covoarelor în România și Republica Moldova au fost înscrise în patrimoniul cultural UNESCO. Astfel s-a decis înscrierea pe Lista Reprezentativă a Patrimoniului Cultural Imaterial al Umanității a

Tehnicilor tradiționale de realizare a scoarței în România și Republica Moldova – dosar comun Republica Moldova și România[16]..

În contextul realităților economice și politice actuale patrimoniul cultural este deseori supus riscului de a fi deteriorat sau distrus. Deci, pentru protejarea moștenirii culturale avem nevoie de un management eficient care să propună un ansamblu de măsuri pentru a salva, a cerceta, a conserva și a restaura aceste resurse. Majoritatea cercetătorilor din domeniu, certifică potențialul deosebit al capitalului cultural, valorificarea acestuia depășind cu mult sfera economică. Prin urmare, conservarea și dezvoltarea capitalului cultural prin investiții, ar trebui să reprezinte o prioritate a comunității, organizațiilor și statului. Ținând cont de caracterul predominant colectiv al proprietății asupra capitalului cultural se poate acredita ideea, că investițiile în acest domeniu ar trebui făcute de către autoritățile publice. Totuși, având în vedere, că activele culturale generează o serie de avantaje economice, finanțarea lor nu ar trebui făcută exclusiv din fonduri publice, fiind recomandată stimularea investițiilor private în acest domeniu. Ținând cont de posibilitățile moderne de valorificare a bunurilor culturale, fiecare localitate, regiune și stat are nevoie de strategii de protejare a moștenirii culturale. Protecția patrimoniului cultural ține de înregistrare, evidență, cercetarea, salvagardare.

4. CONCLUZII

Misiunea noastră este să promovăm, să informăm, să sensibilizăm, educând generațiile noi, să aibă o atitudine responsabilă față de tot ce înseamnă patrimoniu, cultură, istorie a acestei țări, să demonstrăm randament de muncă la noi acasă, în gospodărie, în comunicare pozitivă și doar așa noi putem schimba lucrurile, să promovăm proiectul ” Renaștem satele Moldovei” prin valorificarea, păstrarea patrimoniului local. Avem aceste bijuterii arhitecturale - această arhitectură rurală- casele țărănești tradiționale. Avem o artă veche și populară moldovenească: cetăți, ansambluri monastice, biserici de lemn și piatră, pietre funerare, fresce, troițe. Noi moldovenii, nu conștientizăm de fapt că este cu adevărat un patrimoniu, alcătuit din case țărănești, care este atractiv și prin ele noi putem să dezvoltăm un sat, un oraș, o țară. Toate sunt capodopere ale priceperii și înțelepciunii poporului moldovenesc, ele denotă particularitățile naționale, gândirea artistică originală, toate fiind expresii ale dăinuirii noastre.

5. BIBLIOGRAFIE

1. Musteață Sergiu, *Tendințe curente în protecția patrimoniului arheologic din România și Republica Moldova*. În Materialele Simpozionului Național:

- Patrimoniul cultural al județului Iași: evidență, protejare și valorificare”, Editura ARC, 2016. pp. 83-93. ISBN. 978-9975-137-41-6
2. Cereteu Igor, *Biserici și mănăstiri din Moldova: sec XIV-lea și prima jumătate a sec XV - lea*, Editura Istros, ISBN 973-9469-47-7, Brăila, 2004.
 3. *Artă moldovenească din veacurile XIV-XIX*, cord.: Balan Pavel, Druc Vlad, Editura Timpul, Chișinău, 1985, 185 p.
 4. Nastas Jeni, *Închiderea bisericilor și mănăstirilor din RSSM în anii 1958-1960 ca acțiune politică religioasă promovată de N. Hrușciov*. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/99-103_38. Accesat: 02 .04. 2023
 5. Ghenadie Sontu, *Monumente de importanță națională din municipiul Bălți*. Disponibil: <https://www.slideshare.net/ghenador/pastrarea-patrimoniului-cultural-istoric-al-moldovei-o-provocare-a-modernitatii>. Accesat: 01.04.2023
 6. Registrul monumentelor Republicii Moldova ocrotite de stat. Disponibil: https://ro.wikipedia.org/wiki/Registrul_monumentelor_Republicii_Moldova_ocrotite_de_stat. Accesat: 30. 03. 2023
 7. Rudi, raionul Soroca: Disponibil: <://moldovenii.md/city/details/id/1310>. Accesat: 30. 03. 2023
 8. Vadim Șterbate, *Top 10 destinații turistice din raionul Soroca*, Observatorul de Nord, 8 ianuarie, 2020. Disponibil: <https://observatorul.md/top-10-destinatii-turistice-din-raionul-soroca>. Accesat: 04.04.2023
 9. Xenofontov Ion, *Zece curiozități despre patrimoniul cultural al Republicii Moldova*. Disponibil: <https://moldova-suverana.md/article/zece-curiozitati-despre-patrimoniul-cultural-al-r-moldova>, 12 decembrie, 2016. Accesat: 30. 03. 2023
 10. Biserica Adormirea Maicii Domnului din Căușeni. Disponibil: <https://www.crestinortodox.ro/biserici-manastiri/biserica-adormirea-maicii-domnului-causeni-1228>. Accesat: 30. 03. 2023.
 11. Mănăstirea Saharna. Disponibil: <https://manastirea-saharna.md/istoria-sfintei-manastiri/>. Accesat: 04.04. 2023
 12. 10 monumente importante din Republica Moldova, Moldova Suverană, 17 noiembrie, 2019. Disponibil: <https://lista.md/articol/10-monumente-importante-din-republica-moldova-86>. Accesat: 30. 03. 2023
 13. Conacul lui Mamuc Bei. Disponibil: <https://moldova.md/ro/content/conacul-lui-manuc-bei>. Accesat: 07.04.2023.
 14. Atracție turistică de top. Castelul Mimi. Disponibil: <https://www.castelmimi.md/ro/about-us/>. Accesat: 05.04. 2023
 15. Patrimoniul cultural. Disponibil: <https://moldova.travel/patrimoniul-cultural/>. Accesat: 03.04. 2023
 16. Bejenaru Mariana, *Promovarea turismului prin intermediul patrimoniului cultural în RM: oportunități și impedimente*. În *Materialele Conferinței Științifico-Practice Internaționale: Abordări moderne privind drepturile patrimoniale*, Editura MS Logo, Chișinău, 2022, pp 77-82. ISBN 978-9975-33541-0